

Д. О. ТУРКО, асистент, НАУ «ХАІ», Харків

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНОСТІ ВИРОБНИЧИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті проаналізовано думки провідних вчених щодо визначення підприємств високотехнологічної сфери, ознаки належності, систематизовано та розроблено критерії віднесення виробничих підприємств до високотехнологічних з обґрунтуванням необхідності урахування кожного критерію, поясненнями для розрахунку та оптимальними їх значеннями. Розглянуто теоретичні особливості підприємств високотехнологічного машинобудування. Охарактеризовано основні критерії відповідності високотехнологічних підприємств.

Ключові слова: виробниче підприємство, високотехнологічна сфера, критерії відповідності, рівень високотехнологічності.

Постановка проблеми. Наука, інновації, техніка і технології в даний час розглядаються як важливі фактори зростання та конкурентоспроможності всіх галузей промисловості, а також національного економічного зростання. Основним показником конкурентоспроможності стає не ціна і кількість товару, а його якість і ступінь інноваційності, що залежать від витрат на НДДКР, наявності достатньої кількості висококваліфікованої робочої сили та наукових кадрів, частки високотехнологічного сектора в структурі промислового виробництва. Масштаби високотехнологічного сектору і ефективність використання високих технологій обумовлюють науково-технологічний, інноваційний та економічний потенціал країни, визначають рівень її конкурентоспроможності на світовому ринку, визначають ефективність структурної перебудови економіки та суспільного устрою. Для того, щоб оцінити рівень розвитку високотехнологічного сектору країни, у першу чергу необхідно визначити, які ж підприємства до нього відносяться. У зв'язку з цим виникає необхідність чіткого виокремлення критеріїв віднесення промислових підприємств до високотехнологічної сфери.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Проблеми визначення сутності поняття «високотехнологічне підприємство» висвітлені у працях: П.А. Борисенка, О.Є. Варшавського, В. Денисюка, С.Ю. Зуєва, Г.О. Кривова, О.Н. Мельникова та Н.Ю. Куркотової, О.Б. Саліхової, С.В. Устенка [1–7] та інших авторів, наукові роботи яких багато в чому визначили перспективні напрямки досліджень.

Аналіз наукових джерел, а також ситуації на вітчизняному ринку високотехнологічної продукції показує, що належність підприємства до високотехнологічної сфери промисловості України визначається не видами господарської діяльності, оскільки для України цей поділ некоректний, а відповідністю низці критеріїв, у тому числі: більшість продукції, що

виробляється, є високотехнологічною [1], організаційна структура підприємства – складною та багаторівневою, оновлення номенклатури та параметрів продукції – динамічною, тощо.

Щодо належності підприємств до високотехнологічних існують різні погляди вчених-економістів, і показник наукоємності не є єдиним індикатором, як часто зустрічається у науковій літературі [3, 8, 9]. Автоматизованість і гнучкість виробництва також не свідчить о його високотехнологічності. Як правило, у визначенні конфігурує критерій виробництва високотехнологічної продукції чи застосування високих технологій [1, 4, 6-7], і це, на нашу думку, об'єктивно.

Як правило, критеріями віднесення підприємства до високотехнологічного є продуктивність праці, обсяг інвестицій і кількість високотехнологічних робочих місць. У Російській Федерації, наприклад, є перелік високотехнологічних видів діяльності [10], до яких відносяться виробництво фармацевтичної продукції, офісного обладнання та обчислювальної техніки, електронних компонентів, апаратури для радіо-, телебачення та зв'язку, медичних виробів, засобів вимірювання, контролю, керування й випробувань, оптичних приладів, фото– і кінообладнання, годинників, літальних та космічних апаратів. Таким чином, належність до даних видів діяльності визначають підприємство як високотехнологічне. В основі даної методики у якості критерію віднесення до числа високотехнологічних і наукоємних галузей розглядається показник ступеня прямого і непрямого використання результатів НДДКР в тому чи іншому виді економічної діяльності.

У республіці Білорусь також розроблено методику [11], яка також визначає види діяльності, що відносяться до високотехнологічних. Крім того, вона визначає термін появи аналогу товару, що виробляється, на внутрішньому або світовому ринку або його відсутність; обсяг експорту; питому вагу витрат на дослідження та розробки у загальному обсязі інвестиційних витрат; питому додану вартість в обсязі товарної продукції; наявність об'єктів інтелектуальної власності, у т.ч. ноу-хау, патентів; частку спеціалістів природничо-технічного профілю з вищою освітою в загальному обсязі зайнятих у виробництві товару.

В Україні у 2008 році вперше розроблено Методику ідентифікації українських високотехнологічних промислових підприємств [12], тим не менш, необхідно додати й інші ознаки відповідності високотехнологічному підприємству, що не враховані, і це вимагає адаптації, виокремлення та структуризації критеріїв належності промислових підприємств до високотехнологічних.

Метою статті є розробка критеріїв віднесення виробничих підприємств

до високотехнологічних.

Виклад основного матеріалу. Аналіз доробок науковців дозволяє стверджувати, що більшість авторів визначають високотехнологічне підприємство як підприємство, для якого характерні такі ознаки:

- коефіцієнт наукоємності (частка витрат на НДДКР у вартості виробництва продукції) вище граничного значення [3,8–9];
- висока питома трудоємність [5];
- значна частка висококваліфікованого наукового, інженерно-технічного і виробничо-промислового персоналу (працівників технологоорієнтованих професій) у загальній кількості зайнятих на підприємстві [1, 2, 6, 8–9, 13];
- висока продуктивність праці та висока оплата праці і як наслідок – висока питома вартість [1, 5];
- створення конкурентоспроможної на світовому ринку продукції, нової продукції, наявність у структурі виробництва великої частки високотехнологічної продукції [1, 6];
- наявність необхідних для створення високотехнологічної продукції наукових досягнень і передових технологій, високотехнологічних методів виробництва, високотехнологічних процесів, лідерство у їх використанні та розвитку, міжнародна передача технологій [1–2, 4, 6, 8–9];
- наявність конфіденційної інформації, що обмежує число підприємств, що використовують дані технології [2];
- постійне техніко-технологічне оновлення, застосування високотехнологічного устаткування, удосконалення управління, високий темп змін вдосконалення продуктів [1–2, 6, 8–9, 13], як наслідок полінаправленості досліджень та розробок [13];
- активна інноваційна та інвестиційна політика [8–9, 13];
- розвинута система захисту прав на інтелектуальну власність [8–9];
- висока ефективність діяльності у тому числі як наслідок спеціалізації та кооперації, висока додана вартість як показник ефективності [1, 4].

Нижче у табл. 1 наведені розроблені критерії належності виробничих підприємств до високотехнологічних з підставами необхідності урахування даних критеріїв, поясненнями для розрахунку та оптимальними їх значеннями. Критерії наведені у порядку перерахування описаних вище ознак, які характерні для високотехнологічних підприємств. За даними критеріями можна визначити не тільки факт відповідності підприємства даним критеріям, але й оцінити рівень високотехнологічності підприємства.

Таблиця 1 – Критерії оцінювання рівня високотехнологічності виробничих підприємств

Критерій	Пояснення	Граничне значення	Автор / підстава для урахування критерію
<i>Критерії, що враховують наукоємність</i>			
Показник (коефіцієнт) наукоємності	частка витрат на НДДКР у вартості виробництва продукції	більше 7,3%	[3, 8, 9]
Висока питома трудоємність	сумарна питома трудоємність виготовлення у розрахунку на 1 кг виробу	більше 9 л.-год./кг	[5]
<i>Критерії оцінювання висококваліфікованого персоналу</i>			
Частка висококваліфікованого персоналу	у загальній кількості зайнятих на підприємстві	більше 30%	[1–2, 6, 8–9, 11, 13]
Середній рівень освіти працівників	на основі коефіцієнта рівня освіти (від 0,1 до 1)	→ 1, балли	[12]
Питома вага витрат на висококваліфікований персонал	у загальній сумі витрат на робочу силу	→ 1, частки од.	[12]
<i>Критерії продуктивності праці, оплати праці, вартості продукції</i>			
Продуктивність праці одного робітника	за обсягом виробленої продукції в грош. од. або доданою вартістю	→ max, порівняння з еталонним значенням	[1, 12]
Середній рівень витрат на висококваліфікований персонал	на основі коефіцієнта витрат кожної групи працівників (від 0,1 до 1,0)	→ 1, балли	[12]
Віддача оплати праці висококваліфікованого персоналу	відношення доданої вартості до витрат на висококваліфікований персонал	→ max, частки од.	[12]
Висока питома вартість продукції	сумарна питома вартість виготовлення у розрахунку на 1 кг виробу	більше 50 у.о./кг	[5]
<i>Критерії конкурентоспроможності продукції, новизни продукції, частки високотехнологічної продукції</i>			
Коефіцієнт конкурентоспроможності високотехнологічної продукції	у порівнянні з продукцією-конкурентом у трьох аспектах: для виробника, для споживача, для посередника	≥ 1 , частки од.	[14]
Коефіцієнт відповідності продукції стандартам якості	коефіцієнт бездефектності виробництва	→ 1, частки од.	необхідність урахування частки продукції, що відповідає стандартам якості
Коефіцієнт новизни продукції (для кожного виду продукції, що виробляється)	частка нових елементів виробу у загальній кількості	10-40%	[14]

Продовження таблиці 1

Критерій	Пояснення	Граничне значення	Автор / підстава для урахування критерію
Відсутність продукції-	+/-	+	[11]

прототипу (для кожного виду продукції)			
Термін появи продукції-прототипу (для кожного виду продукції)	- у світі; - в Україні	до 5 років	[11]
Частка високотехнологічної продукції у структурі виробництва	за виручкою від реалізації	більше 60%	[1]
Наявність витрат підприємства на високотехнологічну сировину, матеріали, комплектуючі	частка цих витрат у загальній виручці від реалізації продукції	+ (достатньо наявності)	[12]
Питома вага ліцензійних видів продукції	за виручкою від реалізації	→1, частки од.	[12]
Високотехнологічна експортоорієнтованість підприємства	частка експорту високотехнологічної продукції у загальній виручці від реалізації	вище 50%	[11-12]
<i>Критерії наявності наукових досягнень і передових технологій, високотехнологічних методів виробництва, високотехнологічних процесів, міжнародної передачі технологій</i>			
Наявність передових технологій	+/-	+	[1]
Наявність витрат на придбання нових технологій	питома вага витрат на придбання нових технологій у загальній виручці від реалізації	+(достатньо наявності)	[12]
Наявність у життєвому циклі продукції післявиробничих процесів і процесів утилізації	+/-	+	[5, 7]
<i>Критерії, що характеризують число підприємств, що використовують дані технології</i>			
Коефіцієнт монополізованості ринку	індекс Херфіндаля-Хіршмана	більше 1000	[14]
<i>Критерії техніко-технологічного рівня виробництва, оновлення, застосування високотехнологічного устаткування, темпу вдосконалення продуктів, удосконалення управління</i>			
Коефіцієнт технічного розвитку	на основі значення коефіцієнта механізації та автоматизації (0,1-1)	→1, частки од.	[12]
Питома вага нових технологічних процесів	частка машин та обладнання для технологічних процесів, проваджених протягом останніх трьох років в усьому обладнанні, що використовується (за первісною вартістю)	→1, частки од.	[12]
Питома вага високотехнологічних процесів	частка машин та обладнання для високотехнологічних процесів в усьому обладнанні, що використовується (за первісною вартістю)	→1, частки од.	[12]

Продовження таблиці 1

Критерій	Пояснення	Граничне значення	Автор / підстава для урахування критерію
Середній вік обладнання	за первісною вартістю обладнання	до 5 років	[12]

	кожної вікової групи (або ступінь зносу обладнання)		
Темпи оновлення активної частини основних виробничих фондів	частка введених на протязі року активних основних виробничих фондів у загальному обсязі (за вартістю)	10-13%	[15]
Коефіцієнт освоєння нової продукції	питома вага нових видів продукції (за виручкою від реалізації)	→ 1, частки од.	[12, 14]
Наявність міжнародних сертифікатів	+/-	+	необхідність відповідності стандартам якості
<i>Критерії, що характеризують інноваційну та інвестиційну політику</i>			
Питома вага витрат на технічне переозброєння	у загальній виручці від реалізації продукції	→ max	[12]
Ступінь забезпеченості інноваційної діяльності фінансовими ресурсами	надлишок коштів для забезпечення виробничого процесу та впровадження інновацій	>0, тис. грош. од.	[14]
Коефіцієнти забезпеченості власними фінансовими засобами	– коефіцієнт абсолютної ліквідності; – коефіцієнт автономії; – коефіцієнт забезпеченості власними коштами	0,15-0,2 ≥ 0,5 ≥ 0,1	[16]
Коефіцієнти можливого залучення позикових коштів	– коефіцієнт залучення позикового капіталу; – коефіцієнт покриття відсотків; – коефіцієнт структури довгострокових вкладень	<0,5 >1 ≤ 1	[14]
<i>Критерії, що характеризують систему захисту прав на інтелектуальну власність</i>			
Коефіцієнт надійності правової охорони об'єкта інтелектуальної власності	оцінюється методом експертних оцінок (0,6–1,0)	1	[14]
Коефіцієнт унікальності об'єкта інтелектуальної власності	оцінюється методом експертних оцінок (0,4–1,2)	≥ 1	[14]
Наявність охоронних документів на об'єкти інтелектуальної власності, отриманих протягом останніх трьох років	+/-	+	[1]
<i>Критерії ефективності діяльності</i>			
Рентабельність обороту (продажів)	відношення прибутку до виручки	Може відрізнятися, ≥ 15%	[17]

Закінчення таблиці 1

Критерій	Пояснення	Граничне значення	Автор / підстава для урахування критерію
Рентабельність активів	відношення прибутку до сукупних	Може	[17]

	активів	відрізнятися, ≥15%	
Коефіцієнт оборотності оборотних коштів	відношення оборотних активів до реалізованої продукції	Може відрізнятися. Невелике значення	[17]
Додана вартість у виручці від реалізації продукції	відношення доданої вартості до виручки	40%	[1]

Необхідно зауважити, що поряд з відповідністю критеріям, характерним лише для високотехнологічних підприємств, потрібно враховувати і загальноприйняті показники ефективності роботи підприємства [17]: коефіцієнт автономії, коефіцієнт абсолютної ліквідності, коефіцієнт оборотності оборотних коштів, рентабельність продажів, тощо.

Висновок. Для визначення належності до високотехнологічної сфери та оцінювання рівня високотехнологічності вітчизняних підприємств доцільно за запропонованими критеріями порівняти їх з еталонними значеннями компаній-лідерів цільового високотехнологічного ринку. Таким чином, подальше дослідження вимагає практичної реалізації розробленого підходу щодо визначення рівня високотехнологічності на прикладі вітчизняних виробничих підприємств певного профілю на основі розрахунку наведених показників та порівняння їх з граничними значеннями та аналогічними показниками обраного еталонного підприємства.

Список літератури: 1. Саліхова О. Б. Оцінка високотехнологічної виробничої сфери – фундамент для створення дієздатної інноваційної стратегії держави / О. Б. Саліхова // Економіка промисловості. – 2010. – № 1. – С. 85-95. 2. Мельников О. Н. Факторы, влияющие на управление формированием нематериальных активов высокотехнологичных предприятий [Электронный ресурс] / О. Н. Мельников, Н. Ю. Куркотова // Российское предпринимательство. – 2004. – № 10 (58). – Режим доступа: <http://www.creativeconomy.ru/articles/6772/> 3. Денисюк В. Високі технології і високонаукоємні галузі – ключові напрями в інноваційному розвитку / В. Денисюк // Економіст. – 2004. – №5. – С. 76 – 81. 4. Борисенко П. А. Методичні підходи до визначення поняття «наукоємне виробництво»: на прикладі авіаційної промисловості / П. А. Борисенко // Схід: Аналітично-інформаційний журнал. – 07/2008. – №5. – С.27–32. 5. Кривов Г. А. Приоритет – наукоємка и высокотехнологичная продукция / Г. А. Кривов, К. О. Зворыкин // Технологические системы. – 2005. – № 3. – С. 7–13. 6. Зуев С. Ю. К проблеме качественной идентификации наукоемкого производства / С. Ю. Зуев // Вестник Томского государственного университета. – 2008. – №310. – С.122-126. 7. Устенко С. В. Моделирование процессов функционирования та розвитку наукоємких виробничих систем : автореф. дис. на соискание уч. степени д-ра екон. наук: 08.00.11 «Математичні моделі і методи в економіці» / С. В. Устенко. – К., 2008. – 33 с. 8. Панин А. Оценка наукоемкой продукции / А. Панин // Военно-промышленный курьер [Электронный ресурс]. – 2007. – 27 авг. – Режим доступа: <http://vpk-news.ru/> 9. Складенко Р. П. Что такое наукоемкий рынок / Р. П. Складенко // Агентство научно-технической информации SciTecLibrary.ru [Электронный ресурс]. – 2003. – 23 дек. – Режим доступа: <http://www.sciteclibrary.ru/rus/catalog/pages/6807.htm> 10. Методика расчета показателей «Доля продукции высокотехнологичных и наукоемких отраслей в валовом внутреннем продукте» и «Доля продукции высокотехнологичных и наукоемких отраслей в валовом региональном продукте субъекта Российской Федерации» [Электронный ресурс]: Утверждена Приказом Росстата от 14.01.2014 № 21. – Режим доступа: http://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&ved=0CCCcQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.gks.ru%2Fmetod%2Fmetodika_21.docx&ei=2NoVU9b4HIOe4wSR4IGQAQ&usg=AFQjCNH5BRDEqZjpCAEY8PKp6KeahSr1Mw&bv=bv.62286460,d.bG 11. О порядке выдачи заключений об отнесении товаров (работ, услуг) к высокотехнологичным и организации работы научно-технических экспертных советов [Электронный ресурс] / Постановление Государственного комитета по науке и технологиям Республики Беларусь от 18.12.2008 № 12. –

Режим доступа: <http://pravo.levonevsky.org/bazaby11/republic12/text436.htm> 12. Про затвердження Методики ідентифікації українських високотехнологічних промислових підприємств [Електронний ресурс] / Наказ Міністерства промислової політики України від 08.02.2008 №80. – Режим доступу: <http://pravo-law.kiev.ua/30141.html> 13. Кокуева Ж. М. Управление персоналом наукоёмких предприятий. 1 часть [Электронный ресурс] / Ж. М. Кокуева, В. В. Яценко. – М.: МГТУ им. М. Е. Баумана, 2011. – 70 с. – Режим доступа: <http://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&cad=rja&ved=0CDYQrAIwAQ&url=http%3A%2F%2Fibm.bmstu.ru%2Fibm4%2Fforum%2Fdownload%2Ffile.php%3Fid%3D354&ei=zR4WU-7eNef-ygPD74GYBw&usg=AFQjCNHLanaLvtRrl5OVwRoh14IzfGowkQ&bvm=bv.62286460,d.bGQ> 14. Дудкина М. Н. Моделирование выбора формы коммерциализации интеллектуальной собственности наукоёмких предприятий с использованием инструментария раскрашенных сетей Петри / М. Н. Дудкина // Вестник Самарского гос. экон. ун-та. – 2008. – №12(50). – С. 23–28. – Режим доступа: http://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=9&cad=rja&ved=0CFoQFjAI&url=http%3A%2F%2Fvestnik.sseu.ru%2Fview_pdf.php%3Fpdf%3D2126&ei=ut0VU_HjF-en4ATvklGwDg&usg=AFQjCNF79NgbrrUYGI9bwsClzHw6yTUX9Q&bvm=bv.62286460,d.bGE 15. Лаптев А. А. Управление стратегическим развитием высокотехнологической компании : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. экон. наук : спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством» / А. А. Лаптев. – М., 2007. – 25 с. 16. Краснобаев В. В. Финансово-экономическая устойчивость высокотехнологических предприятий космической индустрии [Электронный ресурс] / В. В. Краснобаев // Российское предпринимательство. – 2006. – № 4 (76). – С. 33–39. – Режим доступа: <http://www.creativeconomy.ru/articles/7410/> 17. Скрипниченко О. В. Метод оцінювання конкурентоспроможності підприємств, які виробляють високотехнологічну продукцію [Електронний ресурс] / О. В. Скрипниченко // Наука и образование. – 2012. – Режим доступа: http://www.rusnauka.com/1_NIO_2012/Economics/10_98743.doc.htm

Bibliography (transliterated): 1. Salikhova O. B. Otsinka vysokotekhnologichnoyi vyrobnychoyi sfery – fundament dlya stvorenniya diyezdatnoyi innovatsiynoyi stratehiyi derzhavy. – Ekonomika promyslovosti. – 2010. – No 1. – P. 85–95. 2. Mel'nikov O. N. Faktory, vliyajushhie na upravlenie formirovaniem nematerial'nykh aktivov vysokotekhnologichnykh predpriyatij [Elektronnyy resurs]. – Rossijskoe predprinimatel'stvo. – 2004. – No 10 (58). – Rezhim dostupa: <http://www.creativeconomy.ru/articles/6772/> 3. Denysyuk V. Vysoki tekhnolohiyi i vysokonaukoemni haluzi – klyuchovi napryamy v innovatsiynomu rozvytku. Ekonomist. – 2004. – No 5. – P. 76–81. 4. Borysenko P. A. Metodichni pidkhody do vyznachennya ponyattya «naukoemne vyrobnytstvo»: na prykladi aviatsiynoyi promyslovosti. Skhid: Analitychno-informatsiynyy zhurnal. – 07/2008. – No 5. – P. 27–32. 5. Krivov G. A. Prioritet – naukoemkaja i vysokotekhnologichnaja produkcija. – Tehnologicheskie sistemy. – 2005. – No 3. – P. 7–13. 6. Zuev S. Ju. K probleme kachestvennoj identyfikacii naukoemkogo proizvodstva. – Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta. – 2008. – No 310. – P. 122–126. 7. Ustenko S. V. Modelyuvannya protsesiv funkcionuvannya ta rozvytku naukomistkykh vyrobnychych system: avtoref. dys. na soyskanye uch. stepeny d-ra ekon. nauk: 08.00.11 «Matematychni modeli i metody v ekonomitsi». – Kyev., 2008. – 33 p. 8. Panin A. Ocenka naukoemkoj produkcii. – Voenno-promyshlennyj kur'er [Elektronnyy resurs]. – 2007. – 27 avg. – Rezhim dostupa: <http://vpk-news.ru/> 9. Skljarenko R. P. Chto takoe naukoemkij rynek. – Aгенство nauchno-tehnicheskoy informacii SciTecLibrary.ru [Elektronnyy resurs]. – 2003. – 23 dek. – Rezhim dostupa: <http://www.sciteclibrary.ru/rus/catalog/pages/6807.htm> 10. Metodika rascheta pokazatelej «Dolja produkcii vysokotekhnologichnykh i naukoemkikh otraslej v valovom vnutrennem produkte» i «Dolja produkcii vysokotekhnologichnykh i naukoemkikh otraslej v valovom regional'nom produkte subekta Rossijskoj Federacii» [Elektronnyy resurs]: Utverzhdena Prikazom Rosstat ot 14.01.2014 – No 21. – Rezhim dostupa: http://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&ved=0CCcQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.gks.ru%2Fmetod%2Fmetodika_21.docx&ei=2NoVU9b4HIOe4wSR4IGQAQ&usg=AFQjCNH5BRDEqZjpCAEY8PKp6KeahSr1Mw&bvm=bv.62286460,d.bG 11. O porjadke vydachi zakljuchenij ob otnesenii tovarov (rabot, uslug) k vysokotekhnologichnym i organizacii raboty nauchno-tehnicheskikh jekspertnykh sovetov [Elektronnyy resurs] / Postanovlenie Gosudarstvennogo komiteta po nauke i tehnologijam Respubliki Belarus' ot 18.12.2008 – No 12. – Rezhim dostupa: <http://pravo.levonevsky.org/bazaby11/republic12/text436.htm> 12. Pro zatverdzhennya Metodyky identyfikatsiyi ukrayins'kykh vysokotekhnologichnykh promyslovykh pidpryyemstv [Elektronnyy resurs] / Nakaz Ministerstva promyslovoyi polityky Ukrayiny vid 08.02.2008 No 80. – Rezhim dostupa: <http://pravo-law.kiev.ua/30141.html> 13. Kokueva Zh. M. Upravlenie personalom naukoemkikh predpriyatij. 1 chast' [Elektronnyy resurs]. – Moscow: MGTU im. M. E. Bauman, 2011. – 70 p. – Rezhim dostupa: <http://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&cad=rja&ved=0CDYQrAIwAQ&url=http%3A%2F%2Fibm.bmstu.ru%2Fibm4%2Fforum%2Fdownload%2Ffile.php%3Fid%3D354&ei=zR4WU-7eNef-ygPD74GYBw&usg=AFQjCNHLanaLvtRrl5OVwRoh14IzfGowkQ&bvm=bv.62286460,d.bGQ> 14. Dudkina M. N. Modelirovanie vybora formy kommercializacii intellektual'noj sobstvennosti naukoemkikh predpriyatij s ispol'zovaniem instrumentarija raskrashennykh setej Petri. – Vestnik Samarskogo gos. jekon. un-ta. – 2008. – No 12(50). – P. 23–28. – Rezhim dostupa:

http://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=9&cad=rja&ved=0CFoQFjAI&url=http%3A%2F%2Fvestnik.sseu.ru%2Fview_pdf.php%3Fpdf%3D2126&ei=ut0VU_HjF-en4ATvklGwDg&usq=AFQjCNF79NgbrUYGl9bwsClzHw6yTUX9Q&bvm=bv.62286460,d.bGE 15. Laptev A. A. Upravlenie strategicheskimi razvitiem vysokotekhnologichnoy kompanii : avtoref. dis. na soiskanie uch. stepeni kand. jekon. nauk: spec. 08.00.05 «Jekonomika i upravlenie narodnym hozjajstvom». – Moscow: 2007. – 25 p. 16. Krasnobaev V. V. Finansovo-jekonomicheskaja ustojchivost' vysokotekhnologichnyh predpriyatij kosmicheskoy industrii [Elektronnyj resurs]. – Rossijskoe predprinimatel'stvo. – 2006. – No 4 (76). – P. 33–39. – Rezhim dostupa: <http://www.creativeconomy.ru/articles/7410/> 17. Skrypnichenko O. V. Metod otsinyuvannja konkurentospromozhnosti pidpryyemstv, yaki vyroblyayut' vysokotekhnologichnu produktsiyu [Elektronnyj resurs]. – Nauka y obrazovanye. – 2012. – Rezhim dostupa: http://www.rusnauka.com/1_NIO_2012/Economics/10_98743.doc.htm

Надійшла (received) 12.05.2014

УДК 658.3

А. Л. ПАРЦИРНА, асистент, НТУ «ХПІ»,
А. М. ІМЕННИК, здобувач, НТУ «ХПІ»

КОНТРОЛІНГ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ ПОВЕДІНКИ У СИСТЕМІ ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКИХ ВІДНОСИН

Представлено аналіз теоретичних поглядів на природу, характер і механізми управління організаційною поведінкою суб'єктів внутрішньогосподарських відносин з позицій нової інституціональної економічної теорії. Автором досліджені основні проблеми, що виникають під час взаємодії агента та принципала, а саме: проблеми морального ризику, несприятливого вибору та проблеми вимагання і запропоновані шляхи їх подолання. Для зменшення агентських витрат та підвищення ефективності управлінських рішень слід впроваджувати такі інструменти контролінгу організаційної поведінки, як системи виміру результатів з використанням трансфертних цін, мотивації і матеріального заохочення.

Ключові слова: внутрішньогосподарські економічні відносини, інституціональна теорія, теорія агентських угод, контролінг організаційної поведінки, проблема морального ризику, проблема несприятливого вибору, проблема вимагання.

Вступ. В умовах стабільного розвитку економіки у підприємств не виникає потреби в реформуванні системи внутрішніх економічних відносин. Вона з'являється в економічно нестабільному середовищі, що характеризується підвищеною ймовірністю кризових явищ, банкрутства, високим ступенем ризику та невизначеності господарювання економічних суб'єктів. Розвиток в Україні ринкової системи господарювання спонукає організації (підприємства) до переосмислення всіх функцій управління, до пошуку нових підходів до організації внутрішньогосподарських відносин з врахуванням мотивації і поведінки економічних суб'єктів. Вдосконалення внутрішньогосподарських відносин на основі центрів фінансової відповідальності.

Збільшення обсягу управлінської інформації приводить до делегування повноважень і відповідальності на нижчі рівні, що вимагає нових підходів до управління персоналом.

Аналіз останніх досліджень та літератури. Серед дослідників, що займаються проблемами внутрішньогосподарських економічних відносин слід відзначити М.Г.Чумаченка, О.О. Терещенка, А.Д. Шеремета, Г.В. Стаднік,